

Sygn. akt I Ns 332/18

POSTANOWIENIE

Dnia 14 maja 2019 r.

Sąd Rejonowy w Ciechanowie I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący SSR Lidia Grzelak

Protokolant st. sekr. sąd. Jolanta Dziki

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 7 maja 2019 r. w C.

sprawy z wniosku E. K.

o stwierdzenie nabycia spadku po M. S.

I stwierdza, że spadek po M. S. s. K. i L. z d. O., zmarłym dnia 27 grudnia 1996 r. w S., ostatnio stale zamieszkałym w S. gmina S., na podstawie ustawy nabyli żona J. S. (1) z d. F. w $\frac{1}{4}$ (jednej czwartej) części oraz dzieci A. N., E. K., E. S., L. S. i D. S. po 3/20 (trzy dwudzieste) części;

II stwierdza, że wchodzące w skład spadku gospodarstwo rolne położone w M. i S. gmina S. na podstawie ustawy nabyli żona J. S. (1) z d. F. w $\frac{1}{4}$ (jednej czwartej) części oraz dzieci A. N., E. K., E. S., L. S. i D. S. po 3/20 (trzy dwudzieste) części;

III pozostawia wnioskodawczynię i uczestników postępowania przy poniesionych kosztach postępowania związanych z ich udziałem w sprawie.

Sygn. akt I Ns 332/18

UZASADNIENIE

Wnioskodawczyni E. K. wносиła o stwierdzenie praw do spadku po M. S. na rzecz jego żony J. S. (2) oraz dzieci: A. N., E. K., E. S., L. S. oraz D. S., zaś w zakresie dziedziczenia gospodarstwa rolnego na rzecz jego żony J. S. (2) oraz córki E. K..

Uczestnicy postępowania J. S. (2) i D. S. przyłączyli się do wniosku.

Uczestnicy postępowania A. N., E. S. i L. S. przyłączyli się do wniosku w zakresie dziedziczenia w części ogólnej, zaś w zakresie dziedziczenia gospodarstwa rolnego wnosili o stwierdzenie nabycia spadku na rzecz wszystkich spadkobierców.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

M. S. zmarł dnia 27 grudnia 1996 r. w S.. Na stałe zamieszkiwał w S. gmina S.. W dacie śmierci pozostawał w związku małżeńskim z J. S. (1) z d. F.. Miał pięcioro dzieci: A. N., E. K., E. S., L. S. oraz D. S.. Nie miał innych dzieci, w tym pozamałżeńskich, przysposobionych lub zmarłych przed jego śmiercią (zapewnienie spadkowe).

M. S. nie pozostawił testamentu (bezsporne).

W skład spadku po M. S. wchodzi gospodarstwo rolne położone we wsiach M. i S. gmina S. o powierzchni około 7 ha. M. S. wraz z żoną stali się właścicielami nieruchomości częściowo w wyniku uwłaszczenia w 1971 r., część nieruchomości

o powierzchni 0,4577 ha kupili w 1988 r., zaś własność nieruchomości o powierzchni 4,9670 ha uzyskali na podstawie umowy przekazania gospodarstwa rolnego z dnia 27 lutego 1987 r. (bezsporne).

J. S. (2) była wraz z mężem współwłaścicielem gospodarstwa rolnego na zasadach małżeńskiej wspólności ustawowej. W dacie śmierci męża miała ukończone 63 lata (bezsporne).

A. N. oraz jej bracia pomagali w pracach w gospodarstwie rolnym dziadków, a następnie rodziców, już w okresie małoletności. E. S. po odbyciu zasadniczej służby wojskowej zamieszkał ponownie z rodzicami. Mieszkał z nimi do 1983 r. Ponownie zamieszkał z rodzicami w 1993 r. W okresach wspólnego zamieszkiwania z dziadkami i rodzicami pomagał im w prowadzeniu gospodarstwa rolnego. L. S. również zamieszkiwał z rodzicami do 1982 r. i w tym czasie pomagał dziadkom i rodzicom w prowadzeniu gospodarstwa rolnego. Po wyprowadzeniu się od rodziców nadal pomagał w pracach w gospodarstwie rolnym dziadków i rodziców. D. S. wyprowadził się od rodziców po ukończeniu 16 lat. Bracia S. w czasie żniw kosili zboże, a A. N. wiązała snopki. Rodzeństwo brało udział w wykopkach, zajmował się obrządkiem bydła i trzody chlewnej (zeznania wnioskodawczyni E. K. k. 35, uczestników postępowania L. S. k. 35, E. S. k. 35, A. N. k. 36, D. S. k. 56 – 57).

E. K. ukończyła w 1993 r. naukę w Zespole Szkół (...) w G., złożyła egzamin z przygotowania zawodowego i uzyskała tytułu technik rolnik o specjalności uprawa roślin i hodowla zwierząt. A. N. w 1970 r. ukończyła (...) Szkołę Rolniczą w G. w zawodzie rolnik (świadectwo dojrzałości k. 5, 18, świadectwo ukończenia szkoły k. 33).

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie zebranych w sprawie dokumentów, a w szczególności, dowodów własności gospodarstwa rolnego, świadectw ukończenia szkoły oraz aktów stanu cywilnego, których prawdziwości strony nie kwestionowały, zapewnienia spadkowego złożonego przez strony oraz zeznań stron w zakresie posiadania przez strony uprawnienia do dziedziczenia gospodarstwa rolnego.

Jedynie rozbieżności jakie zarysowały się w zeznaniach stron dotyczą pracy w gospodarstwie rolnym uczestników postępowania D. S., E. S. i L. S.. Sąd w tym zakresie dał wiarę zeznaniom uczestników postępowania E. S. i L. S. i A. N., co do fakty pracy D. S., E. S. i L. S. i A. N. w gospodarstwie rolnym rodziców i dziadków. Wskazać należy, że wszyscy są kilka lat starsi od wnioskodawczyni, która jako dziecko nie uczestniczyła w pracach w polu. Główny nakład tych prac miał miejsce przed 1983 r., a zatem wnioskodawczyni miała wówczas tylko 10 lat. Nie uczestniczyła więc, a zapewne nawet nie była zainteresowana, pracami w polu, które wykonywało jej starsze rodzeństwo: koszenie zboża, wiązanie snopków, kopanie ziemniaków, obrządek inwentarza żywego. Jej bracia byli starsi od niej o kilka lat. Powszechnie znanym faktem jest, że w stosunkach wiejskich dzieci, jeszcze w latach 90-tych XX wieku, uczestniczyły w pracach w gospodarstwie rolnym; sezonowość prac, uzależnienie ich od pogody, a często ograniczona dostępność do specjalistycznego sprzętu rolniczego, powodowały konieczność udziału wszystkich członków rodziny w pracy w gospodarstwie rolnym. Praca w gospodarstwie rolnym nie oznacza tylko jego prowadzenia w rozumieniu podejmowania decyzji, ale również wykonywanie faktycznie różnego rodzaju prac w gospodarstwie, mających charakter pomocy.

Sąd zważył co następuje:

Zgodnie z art. 926 kc powołanie do spadku wynika z ustawy albo z testamentu. (§ 1). Dziedziczenie ustawowe co do całości spadku następuje wtedy, gdy spadkodawca nie powołał spadkobiercy albo gdy żadna z osób które powołał nie chce lub nie może być spadkobiercą (§ 2).

Jak wskazano powyżej, spadkodawca M. S. nie pozostawił testamentu; powołanie do spadku nastąpiło zatem w niniejszej sprawie na podstawie ustawy.

Jak ustalono, w chwili śmierci spadkodawca był żonaty i miał pięcioro dzieci.

Zgodnie z art. 931 § 1 kc, w pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek; dziedziczą oni w częściach równych. Jednakże część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku.

W związku z powyższym Sąd stwierdził w pkt I postanowienia, że spadek po M. S. na podstawie ustawy nabyli w części ogólnej żona J. S. (1) z d. F. w 1/4 części oraz dzieci A. N., E. K., E. S., L. S. i D. S. po 3/20 części.

Jak wskazano powyżej, w skład spadku po M. S. wchodzi gospodarstwo rolne położone we wsiach M. i S. gmina S..

Odnosnie dziedziczenia gospodarstwa rolnego wchodzącego w skład spadku po M. S. stwierdzić należy, iż w dacie śmierci spadkodawcy obowiązywały przepisy kodeksu cywilnego dotyczące dziedziczenia gospodarstw rolnych, które zostały uchylone dopiero z mocy wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 31 stycznia 2001 r. w sprawie P 4/99, w stosunku do spadków otwartych po dniu 14 lutego 2001 r. W przypadku spadków otwartych przed tą datą Sąd zobligowany jest do zbadania czy spadkobiercy, którzy powołani są do spadku z ustawy posiadają odpowiednie kwalifikacje określone w tychże przepisach i czy poprzez to mogą oni dziedziczyć to gospodarstwo.

W ocenie Sądu wymogi określone wyżej spełnili wszyscy spadkobiercy M. S..

Zgodnie z art. 1058 kc, do dziedziczenia z ustawy gospodarstw rolnych obejmujących grunty rolne o powierzchni przekraczającej 1 ha stosuje się przepisy tytułów poprzedzających księgi niniejszej ze zmianami wynikającymi z przepisów poniższych. Stosownie zaś do art. 1059 kc, spadkobiercy dziedziczą z ustawy gospodarstwo rolne, jeżeli w chwili otwarcia spadku:

- 1) stale pracują bezpośrednio przy produkcji rolnej albo
- 2) mają przygotowanie zawodowe do prowadzenia produkcji rolnej, albo
- 3) są małoletni bądź też pobierają naukę zawodu lub uczęszczają do szkół, albo
- 4) są trwale niezdolni do pracy.

W przepisie art. 1066 kc, wskazano, że w stwierdzeniu nabycia spadku wymienia się osobno spadkobierców dziedziczących gospodarstwo rolne oraz ich udziały w tym gospodarstwie.

Przygotowanie zawodowe do prowadzenia produkcji rolnej zostało określone w § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 12 grudnia 1990 r. w sprawie warunków dziedziczenia ustawowego gospodarstw rolnych. Ustawodawca na równi traktuje przygotowanie teoretyczne i praktyczne do prowadzenia produkcji rolnej. Spadkobierca spełnia wskazaną przesłankę dziedziczenia gospodarstwa rolnego, jeżeli:

1. ukończył zasadniczą lub średnią szkołę rolniczą albo szkołę ekonomiczną o specjalności przydatnej do prowadzenia produkcji rolnej,
2. ukończył szkołę wyższą o kierunku rolniczym lub ekonomicznym, jeżeli kierunek ukończonych studiów daje przygotowanie do prowadzenia produkcji rolnej,
3. uzyskał przygotowanie zawodowe do pracy w rolnictwie w drodze doskonalenia zawodowego prowadzonego przez uprawnione do tego zakłady pracy, jednostki organizacyjne i inne osoby prawne lub fizyczne,
4. wykaże się stałą pracą w gospodarstwie rolnym bezpośrednio przy produkcji rolnej przez okres co najmniej roku.

Stać pracą bezpośrednio przy produkcji rolnej, zgodnie z powszechnie przyjętym, zarówno w doktrynie prawa, jak i orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych, poglądem, oznacza pracę polegającą na realizacji zadań produkcyjnych, związaną z ziemią, jako podstawowym środkiem produkcji i zadaniami o charakterze wytwórczym. Praca może być wykonywana w dowolnym gospodarstwie rolnym, zarówno w gospodarstwie spadkowym, jak i innym

gospodarstwie prywatnym, spółdzielczym czy nawet Agencji Nieruchomości Rolnych, bez względu na podstawę prawną wykonywania pracy (czy też brak takiej podstawy). Bez znaczenia jest natomiast, czy praca ta stanowi jedyne źródło utrzymania. W szczególności stałości pracy przy produkcji rolnej nie wyklucza jednoczesne wykonywanie stałej pracy poza rolnictwem. Jak wskazano powyżej, przepisy rozporządzenia uznają także, że przesłankę przygotowania zawodowego spełnia spadkobierca, który posiada praktyczne przygotowanie zawodowe do prowadzenia produkcji rolnej, ponieważ przez rok wykonywał stałą pracę w gospodarstwie rolnym, bezpośrednio przy produkcji rolnej. W odniesieniu do tej przesłanki bez znaczenia pozostaje fakt, że w chwili śmierci spadkodawcy, spadkobierca nie pracuje już w gospodarstwie rolnym, nabył on bowiem praktyczne przygotowanie zawodowe. Wystarczy, aby praca wykonywana była przez okres jednego roku, a nawet przez wiele lat sukcesywnie, gdy zachodziła taka potrzeba, np. w gospodarstwie rodziców, małżonka itp. W postanowieniu z dnia 25 listopada 1997 r. wydanym w sprawie I CKN 312/97 Sąd Najwyższy podkreślił, że z punktu widzenia art. 1059 pkt 1 kc istotne znaczenie ma stałe wykonywanie przez spadkobiercę pracy bezpośrednio przy produkcji rolnej. Wyłączona jest tu więc praca o charakterze dorywczym. Okoliczność, że spadkobierca pracował jedynie sezonowo, nie zawsze natomiast pozbawia go możliwości dziedziczenia gospodarstwa rolnego na podstawie omawianej przesłanki, skoro praca w gospodarstwie rolnym z istoty swej najczęściej ma właśnie charakter sezonowy. Dla uznania, że spadkobierca ma przygotowanie zawodowe, inaczej mówiąc - umiejętności jej wykonywania i doświadczenia, które to umiejętności i doświadczenia mogą zostać nabyte m.in. w toku praktycznego wykonywania prac w rolnictwie wystarczające jest ustalenie, że praca miała charakter stały i trwała przez okres co najmniej 1 roku, oraz, że była pracą "bezpośrednio przy produkcji rolnej". Stąd też obojętne jest czy prace te były wykonywane właśnie w gospodarstwie spadkowym oraz, czy gospodarstwo, w jakim były wykonywane, odpowiada ustawowej definicji gospodarstwa rolnego (art. 55³ kc) i jaki był jego areal (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 1998 r. w sprawie III CKN 320/97). W postanowieniu z dnia 15 czerwca 2010 r. w sprawie II CSK 37/10 Sąd Najwyższy podkreślił, że pracą wykonywaną bezpośrednio przy produkcji rolnej w rozumieniu art. 1059 pkt 1 kc jest praca związana z ziemią jako podstawowym środkiem produkcji, a zatrudniona bezpośrednio przy produkcji rolnej jest każda osoba, której praca ma bezpośredni związek z zadaniami wytwórczymi konkretnego gospodarstwa rolnego. W uzasadnieniu postanowienia wskazano, że szczególna trudność jest w ustaleniu, czy spadkobierca spełnia powyższe warunki w przypadku osób małoletnich, bowiem pracy takich osób w gospodarstwie rolnym nie można było oceniać tą samą miarą, co w przypadku osób dorosłych. Oczywiście jest bowiem, że wypełniające obowiązek szkolny dzieci nie mogły poświęcać na pracę w gospodarstwie rolnym tyle samo czasu, a i zakres wykonywanych prac nie mógł być taki sam. Niewątpliwie jednak małoletnie dzieci bądź wnuki spadkodawcy nie mogły być eliminowane z dziedziczenia gospodarstwa rolnego tylko dlatego, że w dacie otwarcia spadku pobierały naukę w szkole. Kodeks cywilny nie określa ani dolnej granicy wieku małoletniego, od osiągnięcia której praca w gospodarstwie rolnym czyniłaby zadość wymaganiom art. 1059 kc, ani rozmiaru tej pracy. Art. 91 § 2 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego stanowi, że dziecko, które pozostaje na utrzymaniu rodziców i mieszka u nich, jest obowiązane pomagać im we wspólnym gospodarstwie (w tym gospodarstwie rolnym). W warunkach wiejskich często się zdarza, że małoletnie dzieci świadczą stałą pomoc w gospodarstwie rolnym dziadków, mieszkając ze swoimi rodzicami. Pogląd ten jest kontynuacją wskazań wyrażonych przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 4 października 2002 r., iż spadkobierca urodzony i wychowany w rodzinnym gospodarstwie rolnym, wykonujący w nim przez wiele lat wraz z pozostałymi członkami rodziny prace przy produkcji rolnej i w obejściu gospodarskim, ma umiejętności praktyczne potrzebne do prowadzenia gospodarstwa rolnego i na mocy art. 1059 pkt 2 kc w związku z § 1 pkt 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 12 grudnia 1990 r. w sprawie warunków dziedziczenia ustawowego gospodarstwa rolnego, posiada kwalifikacje do dziedziczenia takiego gospodarstwa także wówczas, gdy pracował również poza rolnictwem, wyprowadził się z gospodarstwa i w chwili otwarcia spadku nie pracował już w żadnym gospodarstwie rolnym (III CKN 135/01). W postanowieniu z dnia 12 grudnia 2013 r. Sąd Najwyższy w sprawie V CSK 41/13 Sąd Najwyższy podkreślił, że przesłanka dziedziczenia, o której mowa w art. 1059 § 1 pkt 3 kc uważana jest za spełnioną, jeżeli spadkobierca stale, tj. od szeregu lat, w tym w chwili otwarcia spadku, gdy tylko zachodzi taka potrzeba gospodarza, wykonuje sukcesywnie czynności w gospodarstwie rolnym.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy, uznać należy, że uczestnicy postępowania D. S., E. S. i L. S. posiadają uprawnienia do dziedziczenia gospodarstwa rolnego w rozumieniu przepisów art. 1059 pkt 2 kc w zw. z § 1 pkt 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 12 grudnia 1990 r. w sprawie warunków dziedziczenia ustawowego

gospodarstw rolnych. Niewątpliwie, w okresie do 1982 - 1983 r., jeszcze jako osoby małoletnie, pomagali w pracach w gospodarstwach rolnych dziadków i rodziców. Pracowali przy żniwach, wykopkach, przy obrządki inwentarza żywego. W późniejszych latach E. S. i L. S. kontynuowali prace w gospodarstwie rolnym rodziców z uwzględnieniem potrzeb tego gospodarstwa.

Zarówno wnioskodawczyni E. K., jak i uczestniczka postępowania A. N. posiadają kwalifikacje do dziedziczenia gospodarstwa rolnego w rozumieniu przepisów art. 1059 pkt 2 kc w zw. z § 1 pkt 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 12 grudnia 1990 r. w sprawie warunków dziedziczenia ustawowego gospodarstw rolnych.

Natomiast w przypadku uczestniczki postępowania J. S. (2) uznać należy, że posiada uprawnienie do dziedziczenia gospodarstwa rolnego na podstawie art. 1059 pkt 1 kc z racji pracy w gospodarstwie rolnym, którego jest współwłaścicielką. Uczestniczka postępowania J. S. (2) w dacie otwarcia spadku miała ukończone 60 lat. Za osobę trwale niezdolną do pracy, zgodnie z § 3 cyt. rozporządzenia, należy uznać spadkobierców, którzy osiągnęli wiek – kobiety 60 lat, a mężczyźni 65 lat i nie wykonują stałej pracy, która stanowiłaby dla nich główne źródło utrzymania. Natomiast spadkobiercy, którzy osiągnęli wiek emerytalny i nadal pracują w gospodarstwie rolnym, dziedziczą spadkowe gospodarstwo rolne na podstawie art. 1059 pkt 1 kc (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2010 r. w sprawie II CSK 37/10, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 stycznia 2000 r. w sprawie II CKN 684/98, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 października 1999 r. w sprawie I CKN 167/98, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 sierpnia 2014 r. w sprawie I CSK 579/13 postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 maja 1988 r. w sprawie III CRN 134/88 postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 1997 r. w sprawie II CKN 307/97 postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2013 r. w sprawie V CSK 41/13).

W związku z powyższym Sąd stwierdził, że spadek po M. S., zarówno w części ogólnej, jak i gospodarstwa rolnego położonego we wsiach M. i S. gmina S., na podstawie ustawy nabyli żona J. S. (1) z d. F. w 1/4 części oraz dzieci: A. N., E. K., E. S., L. S. i D. S. po 3/20 części.

Dodaj miejsce na notatki

Uwaga: Zmiany w opcjach nie wpływają na zmianę szacunkowej liczby stron wydruku

Mniej opcji

Zmiana tytułu wydruku

Akceptuj Anuluj

O kosztach postępowania Sąd orzekł stosownie do art. 520 § 1 kpc.